

BLEKINGE MUSEUM

Rapport 2023:26

Augerum nya herrgård - renovering av takkupor, dörrar och trappa

Antikvarisk medverkan, 2023

Jimmy Juhlin Alftberg

Rapport 2023:26

Augerum nya herrgård

- renovering av takkupor, dörrar och trappa

Antikvarisk medverkan, 2023

Augerum socken

Karlskrona kommun

Blekinge län

Jimmy Juhlin Alftberg

Blekinge museum

Borgmästaregatan 21
371 35 Karlskrona

Växel: 0455-30 49 60 vardagar 8-16
Reception: 0455-30 49 85

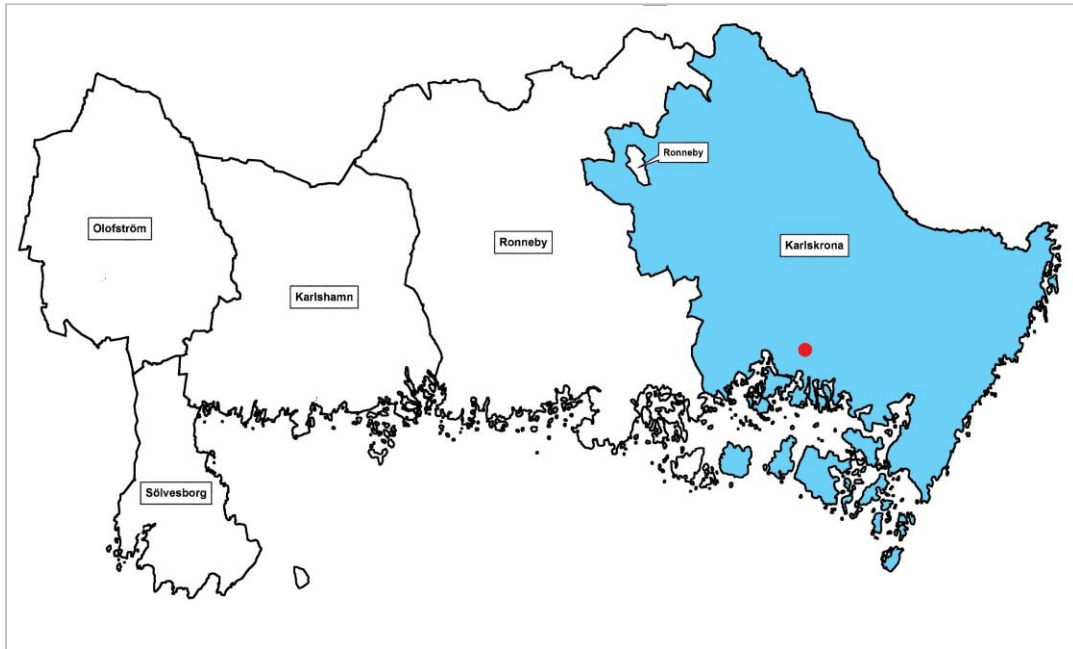
www.blekingemuseum.se

© 2023 Blekinge museum

Omslagsfoto: Förbrukat bågunderstycke i takkupa, innan arbetet.
Foto: Fig. 3, 4, 12, 21–23 Joel Holmberg, övriga Jimmy Juhlin Alftberg.
Kartor ur allmänt kartmaterial.

Innehåll

Sammanfattning	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Utförda åtgärder	7
Takkupor	7
Dörrar	10
Stentrappa	13
Iakttagelser under renoveringen	13
Avvikelser från arbetshandlingarna	16
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	16
Övriga handlingar med relevans för ärendet	16

Karlskrona kommun, Augerum ungefärligt markerat.

Del av Augerum socken, herrgården markerad.

Sammanfattning

Befintliga ytterdörrar på norra fasaden, inklusive dörrömfattningarna i klassisk stil, har renoverats. Den nordöstra stentrappan, vilken hade svåra sättningskador, har omsatts med säkerställd vattenavrinning. De tre takkuporna på norra takfallet har renoverats genom stabilisering, fönsterrenovering och omläggning av plåttaken.

Rapporten innefattar tre separata länsstyrelsebeslut.

Administrativa uppgifter

Objekt	Byggnadsminnet Augerum nya herrgård
Socken	Augerum
Kommun	Karlskrona
Arbetshandlingar	-
Länsstyrelsens diarienummer	434-5222-2022 (entrédörrar) 436-5245-2022 (takkupor) 434-5100-2022 (granittrappa)
Blekinge museums diarienummer	BM2023-170, 171 och 172
Byggherre/beställare	Maja Bernvill och Staffan Wessman
Entreprenör	Svensk byggtradition, Karlskrona
Underentreprenör	Nordströms plåtslageri, Karlskrona Skrävle snickeri, Ramdala (fönster)
Antikvarisk medverkan	Blekinge museum genom Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	April–oktober 2023
Slutbesiktning	2023-10-18
Rapport granskad av	Cissela Olsson

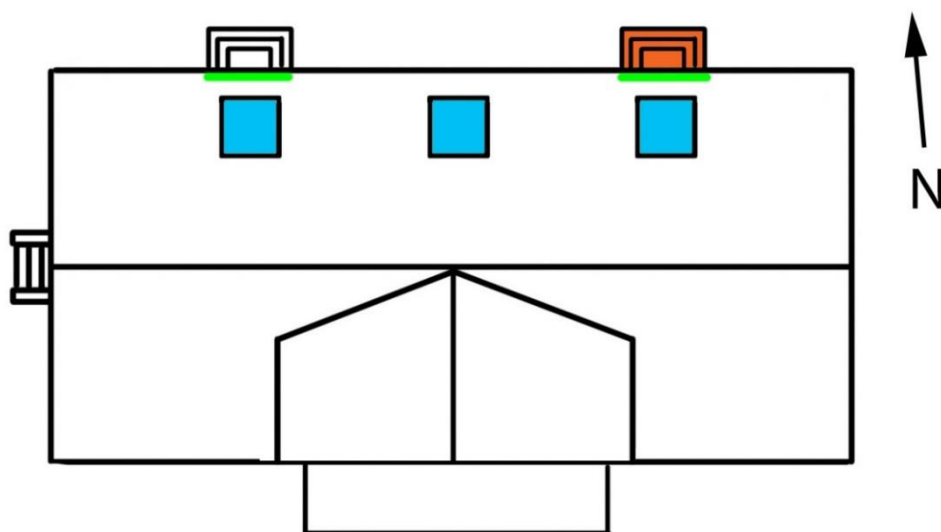

Fig. 1. Plan över utförda åtgärder. Blått markerar takkuporna, grönt dörrarna och dörrömfattningarna och orange stentrappan.

Fig. 2. Vy mot söder, under arbetet.

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Augerum nya herrgård uppfördes av amiralitetsproviantmästare Carl Schweder under början av 1800-talet. Arkitekturen är starkt avskalad och typiskt senklassicistisk. Huvudbyggnaden har genomgått förhållandevis få ombyggnadsarbeten genom åren och inskränker sig exteriört till tre takkupor på norra takfallet och en terrass på södra långsidan. Herrgården byggnadsminnesförklarades 1993.

Under våren 2023 utfördes arbete i källaren för att avhjälpa problematiken med stående vatten (se vidare Blekinge museums rapport 2023:5). Under arbetet med avvattningsystemet noterades att den östra stentrappan på norra långsidan hade satt sig på ett sätt som fick konstruktionen att i det närmaste fungera som en ”tratt” för regnvatten. Detta medför en kraftig infiltration av regnvatten, ner till källaren. Vidare kunde det konstateras att takkuporna befanns vara i mycket slitet skick (fig. 28), likaså de norra dörromfattningarna, där vissa trädetaljer var rötskadade.

Utförda åtgärder

Takkupor

De tre takkuporna, vars tillkomstperiod är okänd, har totalrenoverats både vad avser tak, stomme och fönster. Kuporna är av enkel konstruktion, med sidostycken av liggande brädor, vilka är fästa på taksparrarna och på brädor fästa i taksparrarna, samt stolpar som även utgör fönsterkarmarnas sidostycken (fig. 3). De svagt välvda taken är av brädor. Under kupornas takfot finns de enda dekorativa detaljerna i form av profilerade bågar med centrerade triglyfer (fig. 7 och 8). I möjligaste mån har originalkonstruktionen bevarats.

Sidostyckenas brädor fixerades på utsidan med 15 mm plywood, som skruvades fast. De välvda taken förstärktes med 6 mm plywood (fig. 4). Dessförinnan byttes enstaka liggande brädor och taksparrar förstärktes genom påsalning (fig. 5). Samtligt nytt skivmaterial kläddes därefter med takpapp innan plåttäckning utfördes (fig. 7). Parallellt med att kuporna renoverades skedde fönsterrenovering i skyddad verkstadsmiljö.

Samtlig ny plåt, vilken lades i utförande likt befintligt, med bland annat enkel-falser på tak, är av fabrikat Ruukki (kulturplåt, 0,6 mm, grundmålad). Vid enstaka partier gjordes mindre förbättrande åtgärder, exempelvis veks sidostyckenas plåt några centimeter ut på fönsterfodren (jämför fig. 28 och 29) och den nedvikta takfotsplåten gavs några extra skarvar för att skapa en något jämnare valvform (fig. 29).

Ränndalarna, vilka i sida stöter an mot de enkupiga takpannorna, tillverkades i utförande likt befintligt och i mötet mellan kupornas tak och norra takfallet fördes inskottsplåtar upp cirka 0,5 meter, in under takstickorna, för att säkerställa tätningen (skymtar på fig. 6).

Samtlig ny plåt målades med två strykningar linoljefärg i kulör bränd terra + 5% bensvart (Ottossons, NCS 6030-Y70R). Färgen späddes med ca 10% balsamterpentin.

De profilerade träbågarna vid kupornas takfot renoverades genom borttagning av löst sittande färg och målning med linoljefärg i umbragrå kulör (Ottossons, se nedan). På mellersta och västra kupans träbågar fanns rötskador – dessa delar ersattes av nytillverkade bågdelar av fur (fig. 11), vilka fästes med skruvar och vattenfast lim (poleuretanlim).

Av de sex befintliga sidhängda fönsterbågarna, vilka är upphängda på stubbhakar, befanns två vara i så rötskadat skick att de behövde nytillverkas (fig. 11), vilket skedde med kvistfri kärnfur. På övriga bågar utfördes mindre skarvningslagningar. Större delen av hörnjärnen (utanpåsittande vinkelgångjärn) återanvändes samt kompletterades med hörnjärn i befintlig modell, tagna från lösa fönsterbågar förvarade på vinden. Samtliga stubbhakar återanvändes efter svetsningslagningar. Fönsterhasparna återanvändes samt kompletterades med fyra stycken i befintlig modell (smidda kasthaspar och stormjärn), exempel på fig. 10.

Målning av fönstren, vilka rengjorts till trärens yta samt schellackats i kittfalserna (och på knastar), skedde med umbragrå linoljefärg i tre strykningar (Ottossons,

NCS 3005-Y20R). Grundfärgen späddes med ca 20% balsamterpentin, mellanstrykningen med ca 10% och slutstrykningen påfördes outspädd. Järndetaljerna rostskyddsmålades med järnmönja (Ottossons) och vinkeljärnen fästes med försänkt spårskruv. Glasen sattes efter rengöring i tryckkitt samt stiftades med stift-pistol. Därefter skedde slutkittning med linoljekitt (Dana Lin, samtligt kitt). Av fönsterglasen utgör 90% munbläst glas, övriga är valsade.

Fig. 3. Takkupa avklädd från plåt.

Fig. 4. Takkupa, stabiliserad med plywood.

Fig. 5. Utbytta delar och påsalad sparre.

Fig. 6. Inskottsplåt synlig i övre delen (grå).

Fig. 7. Plåtintäckning påbörjad.

Fig. 8. Kupa färdigrenoverad.

Fig. 9. Detalj, målad plåt/vinkelgångjärn.

Fig. 10. Detalj fönster, efter arbetet.

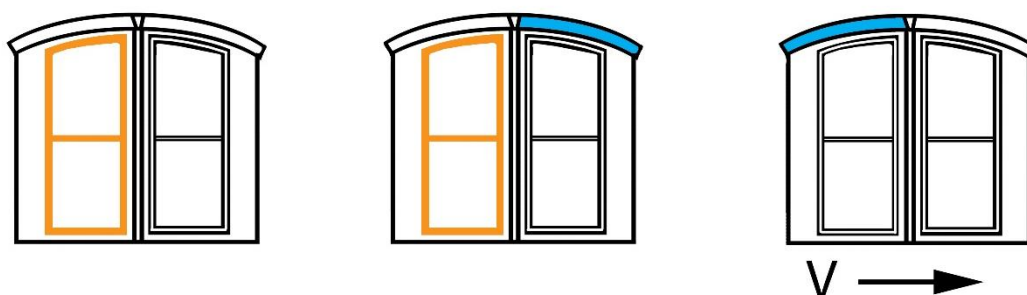

Fig. 11. Skiss över utbytta dekordelar (blått) och nytillverkade fönsterbågar (orange). OBS bilden är ej skalendig.

Fig. 12. Rengjort dörrblad och gångjärn.

Fig. 13. Östra dörren, innan arbetet.

Fig. 14. Östra dörren, efter arbetet.

Dörrar

De bägge dubbla entrédörrarna på norra fasaden, inklusive karmarna och dörr-omfattningarna i klassisk stil, har renoverats genom borttagning av färg till trärens yta (även gångjärnen på dörrbladen gjordes rena från färg). Därefter har kvist-lackning skett med schellack samt halvöljning i dörrbladens nederkant. Målning är utförd med umbragra linoljefärg i tre strykningar (Ottossons, NCS 3005-Y20R). Grundfärgen späddes med ca 30% balsamterpentin, mellanstrykningen med ca 10% och slutstrykningen påfördes outspädd. Gångjärnen rostskyddsbe-handlades med isotrol innan de målades med linoljefärg.

Dörrarnas ektrösklar, vilka befanns rötskadade på utsidan, reparerades genom påsalning av nytt ekvirke i utförande likt befintligt, efter att rötskadorna tagits bort (fig. 19 och 20). Nytt ekvirke fästes med skruv och vattenfast lim (poleuret-anlim). Mot trösklarna, och ut mot underliggande stentrappor och under pil-asterbaserna, sattes vattlister av plåt (Ruukki, kulturplåt, grundmålad), syns på fig. 14.

På västra dörrens insida, östra dörrbladet, rengjordes och funktionssäkrades två grövre låsreglar av smidesjärn, en vid dörrens ovan del (fig. 18) och en vid nederdelen (fig. 17). På västra dörrbladets insida rengjordes en äldre utanpåsit-tande låskista av järnsmide, fig. 26 (se vidare nedan under Iakttagelser under re-noveringen). Rengöringen skedde genom försiktig färgborttagning med färg-skrapa och kniv, därefter borstning med roterande stålborste.

På den västra dörrumfattningen befanns de bägge pilasterbaserna vara svårt rötskadade varför de byttes ut mot nya av fur (fig. 15). Det visade sig att basernas profilerade lister var hyvlade i ett stycke, vilket bedömdes som allt för avancerat och tidskrävande att återskapa. Därför segmenterades dessa grova lister upp i tre delar, vilka sattes samman med hjälp av försänkta skruvar och vattenfast lim (po-leuretanlim). De nya listerna skiljer sig inte åt visuellt från de gamla. Skruvhålen tätades med fönsterkitt. De klosslika pilasterbaserna fogades samman av tre delar, vilka både tappades och limmade samman innan fastsättning mot pilastrarna (fig. 16).

Fig. 15. Västra dörren, under arbetet med dörromfattningen och tröskeln.

Fig. 16. Hopmontering av pilasterbas.

Fig. 17. Västra dörren, nedre låsregeln.

Fig. 18. Västra dörren, övre låsregeln.

Fig. 19. Bortkapning av rötskador i tröskel.

Fig. 20. Östra dörren, efter arbetet – men innan vattplåten monterats. Notera den skarvade tröskeln (vit pil).

Fig. 21. Östra trappan. Borttagning av trappstenarna.

Stentrappa

Den östra stentrappan av granit, vars sätt- och plansteg samt övre vilplan är finhuggna, hade svåra sättningskador och renoverades genom att samtliga stenar lyftes bort med hjälp av grävmaskin och stroppar (fig. 21). Därefter grävdes markunderlaget ur till ett djup av cirka 0,5 meter och en fiberduk lades som underlag till ny förstärkningsbädd av 0–16 mm grus, som ”paddades” noga med markvibrator (fig. 22 och 23). Stenarna lyftes på plats med grävmaskin och nivellerades.

Fig. 22. Fiberduk läggs efter urgrävning.

Fig. 23. Nytt fyllnadslager och återmontering.

Fig. 24. Trappan före arbetet.

Fig. 25. Trappan efter arbetet.

laktagelser under renoveringen

Vad gäller takkupornas tillkomstperiod finns en möjlighet att dessa härrör från mitten av 1800-talet eftersom både de smidda vinkelgångjärnen och de smidda kasthasparna är från denna tid. Det kan dock inte uteslutas att järndetaljerna blivit återanvända i syfte att få konstruktionerna att se ”äldre” ut. Det ska även nämnas att äldre fotografier av herrgården saknas, vilka annars hade kunnat ge en ledtråd – åtminstone om takkuporna fanns eller inte fanns vid tidpunkten för daterat, äldre fotografi.

De på fönsterfodren utvikta plåtkanterna (fig. 8) avses till hälften målas i dels fönstrens umbragra kulör, dels i övrig plåts rödbruna kulör i syfte att minska in-

trycket av att kuporna blivit cirka 3–4 cm bredare efter arbetet. Inga antikvariska hinder bedöms föreligga avseende denna åtgärd.

I samband med färgborttagning på dörrbladen kunde en ultramarinblå kulör sporadiskt och fragmentariskt noteras på utsidan av västra dörrrens västra dörrblad. I övrigt fanns bara ljusgrå kulörer, varför dörrarna bedömdes blivit renskrapade från färg vid minst ett tidigare tillfälle. Den blå kulören kunde inte knytas till någon specifik tidsperiod.

Den smidda låskistan på västra dörrrens västra dörrblad visade sig efter rengöring vara mycket dekorativt bearbetad, med utsirad ornamentik, näst intill i formen av djurornamentik (fig. 26). Låset, som saknar fjäder och hyser en höj- och sänkbar kläpp, bedömdes som mycket gammalt. Eventuellt kan det härröra från den rivna medeltidskyrkan, vilken låg på platsen för den nya kyrka som uppfördes 1819–1822, mitt emot herrgården. Låskistan bör undersökas närmare av fackman.

I samband med borttagningen av stentrappans delar noterades att en ”stubbe” placerats under det övre plansteget (fig. 21). Det är dock okänt när detta kan ha skett.

Stentrappans delar var på insidorna endast tuktade (och därmed tämligen knöliga), vilket komplicerade återläggningen. Det mellersta trappsteget på östra sidan kom således att ha en viss lutning inåt, men i mindre omfattning än tidigare (fig. 27). Rekommendationen är att skarven mellan mellersta plansteget och det angränsande övre sättsteget fogas med cementbruk om vatteninfiltrationen på något vis kan skönjas i den bredvidliggande källaren. I övrigt bedöms trappan olika delar vara nivellerade så att regnvattnet rinner bort från konstruktionen.

Fig. 26. Låskistan efter att flera lager av gammal färg tagits bort. Spårskruvarna bedöms vara sekundära.

Fig. 27. Östra trappan efter arbetet. Skarven mellan mellersta plansteget och det övre sättsteget på hitre kortsidan (markeras av vit pil) kan fogas med cementbruk om infiltration av regnvatten bedöms ske vid detta parti.

Fig. 28. Östra takkupan, innan arbetet.

Fig. 29. Östra takkupan, efter arbetet.

Avvikelser från arbetshandlingarna

Inga avvikelser har noterats utifrån överenskomna metoder eller material.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Åtgärderna är mycket väl utförda och bidrar till att förstärka byggnadens kulturhistoriska värde, samt följer intentionerna i länsstyrelsens tillståndsbeslut. Såväl fastighetsägarna som entreprenören har visat stor lyhördhet inför de antikvariska aspekterna. Entreprenaden är utförd med stor skicklighet och hög känsla för de traditionella materialen.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

- 2023-02-06 Länsstyrelsens tillståndsbeslut avseende entrédörrarna.
- 2023-03-21 Länsstyrelsens tillståndsbeslut avseende takkuporna.
- 2023-04-26 Länsstyrelsens tillståndsbeslut avseende granittrappan.

Karlskrona 2023-10-26

Jimmy Jublin Alfberg

Rapportserie 2023

Blekinge museum

- 2023:1 **Marinarkeologisk förundersökning av fartygslämning kallad Slädövraket (L1978:1905) i Listerby skärgård.** Listerby socken, Ronneby kommun.
- 2023:2 **Hvilans nya begravningskapell – till- och ombyggnad.** Karlshamn socken, Karlshamn kommun.
- 2023:3 **Ramdala kyrka – installation av nödbelysning.** Ramdala socken, Karlskrona kommun.
- 2023:4 **Gribshunden. Marinarkeologisk forskningsundersökning av skeppsvrak vid Stora Ekön L1978:2168/ RAÄ Ronneby 728.** Ronneby socken, Ronneby kommun.
- 2023:5 **Augerum nya herrgård – dränering av källare m.m.** Augerum socken, Karlskrona kommun.
- 2023:6 **Jannebergs gård – renovering av stallets västra entré.** Asarum socken, Karlshamn kommun.
- 2023:7 **Stora Roms naturreservat - Inventering av kulturlämningar.** Torhamns socken, Karlskrona kommun
- 2023:8 **Frakten 5:11. Arkeologisk utredning steg 2 2023 inför fortsatt exploatering av industriområde.** Edestad socken, Ronneby kommun.
- 2023:9 **Ramdala kyrka – ombyggnad av läktarunderbyggnad.** Ramdala socken, Karlskrona kommun.
- 2023:10 **Offerlunden i Halahult - L1979:6205. Arkeologisk förundersökning och förmedlingsinsats.** Åryd socken, Karlshamns kommun.
- 2023:11 **Sörmans stuga – ommålning av fasad och fönster.** Lösen socken, Karlskrona kommun.
- 2023:12 **Hanö 4 – restaurering av ytterdörr.** Karlshamns socken, Karlshamns kommun.
- 2023:13 **Rosenfeldt 11 – fasadrenovering, etapp 2.** Karlskrona socken, Karlskrona kommun.
- 2023:14 **Wienercaféet i Brunnsparken – ommålningsarbeten.** Ronneby socken, Ronneby kommun.
- 2023:15 **Heliga Kors Kyrka – renovering av tornfönster.** Ronneby socken, Ronneby kommun.

- 2023:16 **Bysmedjan i Boarp – takreovering m.m..** Asarum socken, Karlshamn kommun.
- 2023:17 **Ramdala kyrka. Vård- och underhållsplan 2023.** Ramdala socken, Karlskrona kommun.
- 2023:18 **Afvelsgårde gård – reovering av trädgårdsmur.** Lösen socken, Karlskrona kommun.
- 2023:19 **Kristianopels kyrka. Vård- och underhållsplan 2023.** Kristianopel socken, Karlskrona kommun.
- 2023:20 **Väg E22 Ronneby Östra–Nättraby.** Arkeologisk utredning steg 2, 2023. Ronneby och Karlskrona kommuner, Edestad, Listerby, Förkärla och Nättraby socknar.
- 2023:21 **Öppenskär som kunskapsnod – L1978:9634 i nytt ljus.** Kunskapssammanställning och utkast till förmedlingsstrategi. Torhamn socken, Karlskrona kommun.
- 2023:22 **E22 Lösen – Jämjö. Arkeologi genom östra Blekinge.** Arkeologisk undersökning. Blekinge län, Blekinge, Karlskrona kommun. Augerum, Lösen och Ramdala socknar.
- 2023:23 **Jordö missionshus – fönsterrestaurering.** Förkärla socken, Ronneby kommun.
- 2023:24 **Stenbrottsbatteriet, Tjurkö – nybyggnad av garage.** Tjurkö socken, Karlskrona kommun.
- 2023:25 **Kungshuset i Karlskrona – fönsterreovering.** Karlskrona socken, Karlskrona kommun.
- 2023:26 **Augerum nya herrgård – reovering av takkupor, dörrar och trappa.** Augerum socken, Karlskrona kommun.

